

3691

۱۴۵۰

۱۶

بافغنی

www.ketab.ir

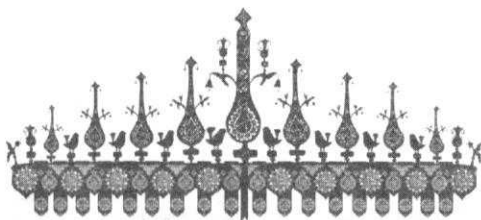
شرح اسم ماه

عاشقانه‌ای با مه‌پاره‌های کربلا

جلد اول

حسین سروقامت

سرشناسه: سروقامت، حسین، ۱۳۴۳ - عنوان و نام پدیدآور: شرح اسم ماه/ حسین
 سروقامت، مشخصات نشر: قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها،
 دفتر نشر معارف، مشخصات ظاهری: ج ۲، شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۱-۱۰۶-۶ وضعیت
 فهرست نویسی: فیبا موضوع: حسین بن علی (ع)، امام سوم، ۴ - ۶۱ق -- اصحاب
 موضوع: Hosaynibn Ali, Imam III, ۶۲۵-۶۸۰ -- Companions موضوع: حسین بن علی (ع)،
 امام سوم، ۴ - ۶۱ق -- شهادت موضوع: Hosaynibn Ali, Imam III, ۶۲۵-۶۸۰ -- Martyrdom
 موضوع: واقعه کربلا، ۶۱ق -- شهیدان -- سرگشتنامه موضوع: Karbala,
 Battle of, Karbala, Iraq, ۶۸۰ -- Martyrs -- Biography شناسه افزوده:
 نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، دفتر نشر معارف
 هبند: کنگره: BP۴۲ رده بندی دیویی: ۲۹۷/۹۵۳۷ شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۰۴۲۶

شرح اسم ماه

عاشقاندها معارف کربلا

حسین سروقامت

رامین بارزاده

کارگاه طراحی سه در چهار

حسین قاسمی

دفتر نشر معارف

اول، ۱۳۹۸

۱۰۰۰ جلد

۲۵۰۰۰ تومان

۹۷۸-۶۰۰-۴۴۱-۱۰۶-۶

ویسند:

ویراستار:

طراح جلد:

صفحه آرا:

ناشر:

نوبت چاپ:

شمارگان:

قیمت:

شابک:

دفتر نشر معارف قم، خیابان شهدا، کوچه ۳۲، شماره ۴، تلفن و نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۰۰۰۴
 پخش انحصاری آثار نشر معارف قم، موسسه پاتوق کتاب، تلفکس: ۰۲۵-۳۱۰۷۷

www.nashremaaref.ir

اطلاع از مراکز فروش و نمایندگی ها

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

دیری است که از همه اسم‌ها و رسم‌ها گذشته‌ام؛

و به اسم ماه رسیده‌ام...

به ماه رفته در مُحاق،

و نه حتی هلال پرطم‌طراق؛

ماه تمام... بدر کامل!

این کتاب را تقدیم می‌کنم

به یاران ابا عبدالله؛

کسانی که با خون قلب خویش

شرحی نگاشتند

بر اسم ماه.

فهرست

پیش‌گفتار | ۱۱

شهیدان بنی‌هاشم

۲۱	ابوالفضل عباس بن علی
۲۱	شرح اسم ماه!
۲۵	چو یار ناز نماید...
۳۰	خورشید کنار علقمه خم شده بود...
۳۶	مرا به میزبانی صیاد الفتی است...
۴۳	ابوبکر بن حسن
۴۳	قطره‌ای از غون مادر قبیله «غنی»
۴۹	جعفر بن عقیل
۴۹	آقا! دست به دامنانت...
۵۳	جعفر بن علی بن ابی طالب
۵۳	ایستاد و نگریست و نگریست!
۵۷	عبدالرحمن بن عقیل
۵۷	سی و پنجمین بهار
۶۱	عبدالله بن حسن
۶۱	رونمایی از ماه مهنشان
۶۷	عبدالله بن علی بن ابی طالب
۶۷	یکی از آن چهار تن
۷۱	عبدالله بن مسلم
۷۱	زبان سرخ و سر سبز
۷۵	عثمان بن علی بن ابی طالب
۷۵	...نخل‌ها ایستاده می‌میرند

علی بن الحسین (علی اصغر)	۷۹
در رفتن جان از بدن...	۷۹
ماهی برون افتاده از آب	۸۴
علی بن الحسین (علی اکبر)	۸۹
آشوب و عاشق و مفتون	۸۹
شبییه‌ترین مردم به پیامبر خدا	۹۵
ای پاره تنم، چقدر پاره پاره‌ای...	۱۰۰
عون بن عبدالله	۱۰۷
سهم تو... پر پرواز!	۱۰۷
قاسم بن حسن	۱۱۳
برگ گل، سرخ!	۱۱۳
سید بدر تمام، پیش او خم	۱۱۸
این حسین است، همچون اسیری گروگان!	۱۲۳
محمد بن ابی سعید	۱۲۹
آمیزهای از حماسه و مظلومیت و اندوه	۱۲۹
محمد بن عبدالله	۱۳۵
شیربچه بیشه شجاعت و شهادت	۱۳۵
محمد بن علی بن ابی طالب	۱۳۹
امتداد مظلومیت تا گودال قتلگاه	۱۳۹

شهیدان نماز

سعید بن عبدالله	۱۴۷
همه جا پیشتان... همه وقت پیشرو	۱۴۷
عمر بن قُزَظَه	۱۵۱
دیوانه کنی، هر دو جهانش بخشی	۱۵۱
عاشقی جز این است؟	۱۵۶

غرق است جانم بر دَرت
در بوی مُشک و غنبرت...
مولوی

پیش‌گفتار

اکنون که این عبارات را می‌نویسم، دقیقاً ۱۳۷۹ سال از واقعه کربلا می‌گذرد؛ نبرد نابرابری که به یمن خنایت و مظالمیت شهدای والامقام آن، نه تنها بوی کهنگی و فرسودگی نگرفته، بلکه سال به سال به شکوه و عظمت آن افزوده شده و حیطه تأثیرگذاری اش گسترش یافته است.

آیا حماسه‌ای این چنین در تمامی پهنه تاریخ سراغ دارید؟

وجود چنین ظرفیت گسترده‌ای می‌طلبد که نویسندگان و گریندگان و اهالی شعر و ادب و هنر، نوبه‌نوبه ابعاد گوناگون آن پرداخته نهایت جدّ و جهد خود را به کار برند تا از سیرشتابان آن بازمانند.

اما این که اثر حاضر، شرح اسم ماه، از کجا سر برآورد و چگونه متولد شد، به خاطرهای از سال‌ها پیش برمی‌گردد؛ زمانی که نویسنده برای سفری زیارتی به سوریه عزیمت کرده و به خاطر تقارن آن سفر با ایام محرم حسینی، هر شب در مجلس سوگواری سفارت جمهوری اسلامی ایران در دمشق حضور می‌یافت. در آن مجلس بی‌ریا، خطیب برجسته‌ای هر شب به زبان بلیغ عربی، شرح حال یکی از شهدای والای کربلا را بازگو می‌کرد.

گذر زمان هرچند سخنان آن خطیب توانا را از ذهن نویسنده این سطور زدوده، اما دغدغه او را هرگز! می‌پرسید کدام دغدغه؟ این که کاش روزی بتواند کتابی بنویسد و زندگی تک تک شهدای کربلا را - که هریک شرح کاملی براسم روشن ماه بودند - به گونه‌ای شفاف تصویر نماید.

این دغدغه همچو دانه‌ای که در دل خاکی مستعد قرار گرفته باشد، ذره ذره با من رشد کرد و بارور شد و اکنون درخت سرسبز و پرمیوه آن پیش روی شماست.

ادعان می‌کنم که در رونمایی از شرح اسم ماه، نویسنده کمترین سهم را به عهده داشته و هرچه هست از برکت حضرت عشق، حسین بن علی (علیه السلام) و یاران باوفای اوست. از این رو، بی‌اندکی تردید: «این همه آوازه‌ها از شه بود.» کتاب حاضر مشتمل بر دو جلد است. در جلد اول به شرح حال شانزده تن شهدای بنی‌هاشم و دو تن شهدای نماز ظهر عاشورا پرداخته شده است. جلد دوم نیز توصیف سی و دو تن شهدای حمله نخستین است؛ کسانی که در صبح روز عاشورا و پیش از جنگ بن به تن، به صورت جمعی مورد حمله دشمن قرار گرفته، مظلومانه شهید شدند. تنه‌های سردگانی سی و شش تن شهدای معرکه کربلا که یک به یک به میدان آمده، سخت جنگیدند و آن‌گاه به سعادت شهادت نائل شدند، مفاد جلد دوم این کتاب است.

اسامی شهدا براساس حروف الفبا چیده شده، سرگذشت آنان یک به یک مورد بررسی قرار گرفته است. هرچند برای برخی شهدا به جهت برجستگی بیشتر و یا نقش تأثیرگذارتر، شرح حال مبسوط‌تری نگاشته شده است؛ نظیر حضرت عباس (علیه السلام) که زندگی او مشتمل بر چهار بخش و یا حضرت علی اکبر (علیه السلام) که حیات او دربردارنده سه بخش از کتاب حاضر است.

در این کتاب، فصل ویژه‌ای به سالار شهیدان اختصاص نیافته است، زیرا

... شرح اسم ماه ...

«پیش گفتار»

اولاً، خورشید وجود اباعبدالله چنان فروزان و درخشنده است که اگر از او سخن می‌گفتیم، سایر شهیدان تحت الشعاع حضرت قرار می‌گرفتند، در حالی که قصد ما از آغاز این تحقیق نیز آن بوده که شهدای کربلا با تالو و ویژه‌ای به چشم آیند و مقصد اساسی این کتاب نیز معرفی شایسته آن‌هاست؛ ثانیاً، هیچ شهیدی از شهدای کربلا نیست که در زندگانی و شهادت او رد پای گسترده‌ای از سید و سالار شهیدان، حسین بن علی (علیه السلام)، وجود نداشته باشد؛ بدین ترتیب که وقتی شما این کتاب را مطالعه می‌کنید، ناخودآگاه یک دوره زندگی امام حسین (علیه السلام) را - به ویژه در گذر جریانات کربلا - از نظر گذرانده‌اید.

نکته مهم دیگر، بحث پیرامون تعداد شهدای کربلاست و آن که در این کتاب تعداد شهدای کربلا و یاران سیدالشهدا نه هفتاد و دو تن، که هشتاد و شش تن ذکر شده است.

اما این که چرا اساساً با وجود اسناد تاریخی معتبر که بر فزونی تعداد شهدای کربلا از هفتاد و دو تن دلالت دارد، این عدد به عنوان نماد شهدای کربلا معروف شده، محل بحث بسیاری دارد. برخی گفته‌اند ممکن است این رقم، گویای تعداد شهدای سرشناس و معروف کربلا باشد، که از نظر گزارش‌گران و وقایع‌نویسان آن روزگار مورد توجه بوده‌اند؛ عددی که دقیقاً در زیارت ناحیه غیر مشهور» نیز مورد تأکید قرار گرفته است. برخی دیگر حدیث امام صادق (علیه السلام) را مستمسک قرار می‌دهند که حضرت به مفضل خاطر نشان ساخته‌اند که هفتاد و دو تن از شهدای کربلا در رکاب موعود رجعت کرده و در قیام او حضور خواهند داشت. بعضی هم تعداد سرهای شهدا را که به کوفه و شام فرستاده شده، ملاک قرار داده‌اند که حدود هفتاد و دو سر بوده و بعید نیست که این جریان نیز در رواج چنین شهرتی مؤثر باشد.

نویسنده در این مجال و از میان تمامی شهیدانی که جان ارزشمند خویش را در مسیر نهضت کربلا نثار کرده‌اند، تنها به شهیدانی پرداخته است که اولاً، در روز عاشورا و در معرکه جنگ به شهادت رسیده باشند، و ثانیاً، نام مبارک آن‌ها در «زیارت ناحیه غیر مشهور» یا «زیارت رجبیه امام حسین (علیه السلام)» و یا هر دو ذکر شده باشد.

در این کتاب به شرح احوال کسانی نظیر مسلم بن عقیل، هانی بن عروه، قیس بن مسهر، عبدالله بن یقطر و... که از پیش گامان نهضت عاشورا بوده‌اند و یا افرادی نظیر عمرو بن عبدالله جندعی و سوار بن منعم که جزء مجروحان واقعه کربلا بودند و بعداً به شهادت رسیده‌اند، اشاره‌ای نشده است، که این امر خود مجال دیگری می‌طلبد؛ «این زمان بگذار تا وقت دگر»

اما این که چرا به این دو زیارت شریف تکیه کرده‌ایم، ضرورت توضیحی مختصر را در این باره اقتضا می‌کند. «زیارت الشهداء» یا «زیارت ناحیه غیر مشهور» در سال ۲۵۲ قمری از ناحیه مقدسه امام هادی (علیه السلام) صادر شده و از طریق شیخ محمد بن غالب اصفهانی به دست شیعیان رسیده و سید بن طاووس در کتاب **اقبال الأعمال** و در ضمن اعمال روز عاشورا نیز آن را روایت کرده است. این زیارت مشتمل بر نام هفتاد و دو تن از شهدای کربلا و هشت تن دیگر از یاران شهید امام، نظیر مسلم بن عقیل است که امامی آنان همراه با نام قاتلان ایشان در آن آمده است. در اعتبار این زیارت همین است که پیش از سید بن طاووس، شیخ مفید و ابن مشهدی نیز در **المزار و مزارع آل** آن را آورده‌اند.

اما «زیارت رجبیه امام حسین (علیه السلام)» از جمله زیارت‌نامه‌هایی است که در اول ماه رجب و نیمه شعبان خوانده می‌شود و در آن علاوه بر امام حسین (علیه السلام)، به هشتاد و هفت تن از یاران حضرت نیز سلام داده شده است. به تعبیر علامه

مجلسی در بحار الأنوار، شیخ مفید در برخی از کتاب هایش این زیارت را نقل کرده، ولی هم چنان منبع اصلی این زیارت، اقبال الأعمال سید بن طاووس است. در بخشی از زیارت، به عظمت مصیبت کربلا و ویژگی های برجسته امام حسین علیه السلام اشاره شده و در پایان آن درباره اصحاب امام تعبیراتی چون: «ربانیون»، «برگزیدگان خدا»، «شهادی در راه دعوت به حق»، «یاوران وفادار و جان نثار»، «سادات مندان کامیاب» و «شرافت مندان آخرت» به کار رفته است.

خواننده محترم ممکن است بخواهد از منطق نویسنده در انتخاب چنین مسیری سردرآورد. منطق روشن است؛ ما درباره شخصیت های واقعه کربلا با قضایای مختلف و بعضاً پیچیده ای مواجهیم. برخی از شخصیت ها روشن نیست که اساساً با حسین بن علی علیه السلام به کربلا رسیده اند یا خیر؛ به این معنی که ممکن است حتی بخشی از مسیر را هم آمده اند، ولی در طول راه جدا شده و به کربلا نرسیده اند. برخی دیگر از آنان قطعاً به کربلا رسیده اند، اما در این که با دشمن وارد جنگ شده و به شهادت رسیده اند، شک و شبهه وجود دارد. برخی هم به خاطر تشابه اسم، کنیه و... با شخص دیگری اشتباه شده اند. ما فرض را بر این گرفته ایم که بعید است یار وفادار و سردار دلاوری به کربلا رسیده و در آن معرکه شهید شده باشد، در حالی که نام وی در هیچ یک از دو زیارت معتبر «ناحیه» و «رجبیه» ذکر نشده باشد.

از این بحث که بگذریم، تعبیری در جای جای کتاب وجود دارد که شناخت دقیق آن ها به فهم محتوای کتاب کمک شایانی می کند. از خوانندگان کتاب، به ویژه نسل جوان می خواهیم که از کنار این تعبیر، ساده عبور نکنند.

از جمله این تعبیر کلمه «مولی» است که به «موالی» جمع بسته می شود. در تاریخ اسلام و در عصری که ما پیرامون آن سخن می گوئیم، «موالی»

به بردگانی گفته می‌شد که نخست جزء مایملک مسلمانان بوده و آن‌گاه به دلایل مختلف آزاد می‌شدند. برخی از شهدای بزرگوار کربلا نظیر «جون بن حوی مولی ابوذر» از جمله این موالی بوده‌اند.

هم‌چنین شما در اثر حاضر به کُرّات با کلمه «اُمّ وُلْد» برخورد می‌کنید. اُمّ وُلْد در لغت به معنای «مادرِ فرزند» است و اصطلاحاً به کنیزی گفته می‌شود که از مالک خود بچه دار شود؛ به شرط آن که مالک، که پدرِ فرزندِ وُسْتِ خود آزاد بوده و برده نباشد. بدین ترتیب فرزند به دنیا آمده، برده نخواهد بود و حتی می‌تواند پس از مرگ پدر، به واسطه ارث موجب آزادی مادر خویش نیز گردد. مسایان ذکر است که مادران برخی شهدای کربلا نظیر «محمد بن علی بن ابی طالب» یا «قاسم بن حسن»، اُمّ وُلْد بوده‌اند.

می‌دانم آنچه می‌گویم موجب شما را برخواهد انگیخت، اما بر اساس نقل شیخ مفید در کتاب شریف *ارشاد* مادر هفت تن از امامان شیعه از جمله «شهربانو» مادر امام سجاد *علیه السلام* و «نرجس» مادر امام مهدی *علیه السلام* نیز اُمّ وُلْد بوده‌اند.

نکته مهم دیگر آن که، در تألیف این اثر از مقاتل و منابع معتبر فارسی و عربی و هم‌چنین منابع جدید و قدیم به صورت هم‌زمان استفاده شده و دقت شده است که تا حد ممکن از منابع دست اول استفاده شود. همچنین از این منابع در پایان جلد دوم کتاب ارائه خواهد شد.

هم‌چنین در نگارش زندگی‌نامه شهیدان عمدتاً به مطالب مشترک پرداخته شده و اگر جایی مطلب خاصی نقل شده که تنها در یک منبع ذکر شده، در پاورقی به آن منبع اشاره شده است.

گفتنی است، بخش‌های گوناگونی از کتاب حاضر در ایام محرم و صفر سال ۱۴۴۰ قمری (از شهریور تا آبان سال ۱۳۹۷) در ستون اول روزنامه **فرهیختگان**

... شرح اسم ماه ...

«پیش گفتار»

چاپ و منتشر شده که لازم است تشکروییژه خویش را از جناب آقای علی خضریان، قائم مقام محترم مدیرمسئول این روزنامه، اعلام دارم. هم چنین از مدیرعامل محترم نشر معارف، جناب آقای مسعود پیرمردیان و همکاران شایسته ایشان که همواره با تلاش و کوشش مؤثر، مشوق همه نویسندگان و از جمله این بنده کمترین بوده اند، نهایت تشکرو سپاس را دارم.

امیدوارم این اثر در آن روز بزرگ، روزی که قرآن کریم از آن به «يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَ لَا بَنُونَ» تعبیر می کند و از رگ گردن به انسان نزدیک تر است، به مثابه باقیات الصالحات ارزش مند و مرا و خاندان مرا سودمند افتد! چرا که نه؛ سروکار ما با «کریم» است و بی تردید، با کریمان کارها دشوار نیست.

بهار ۱۳۹۸

حسین سروقامت